

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 51
Sayfa/Page: 153-184
ISSN: 1302-6879

'Kültürel Sermaye' Bağlamında Spor Liselerinin Akademik Başarı Durumu* *Academic Achievement Status of Sports High Schools in the Context of 'Cultural Capital'*

• İrfan YILDIRIM*

* Dr., Van Spor Lisesi, Van/Türkiye.
Dr., Van Sports High School, Van/Turkey.
yldirmirfann@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9949-7667

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
17/06/2020
Kabul Tarihi / Date Accepted:
10/01/2021
Yayın Tarihi / Date Published:
31/03/2021

Atf: Yıldırım, İ. (2021). 'Kültürel Sermaye' Bağlamında Spor Liselerinin Akademik Başarı Durumu. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 153-184

Citation: Yıldırım, İ. (2021). Academic Achievement Status of Sports High Schools in the Context of 'Cultural Capital'. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 51, 153-184

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, spor liselerindeki düşük akademik başarı düzeyi ile öğrencilerin (ailelerinin) sahip olduğu kültürel sermayeleri arasındaki ilişkiyi ele almaktır. Bu çalışmada, birçok amacın yanında öğrencilerin öncelikle avantajlı oldukları alanlarında veya başka bir alanda yükseköğrenim görmelerini sağlamak gibi bir amacı da bulunan spor liselerinin, ortaya koyduğu düşük akademik başarı düzeyi nedeniyle yükseköğrenime çok az sayıda öğrenci göndermesine etki eden faktörler üzerinde durulmaktadır. Ayrıca sporun insan hayatındaki önemi, kurumsal eğitim yoluyla öğrenilmesinin gerekliliği ve günümüzdeki konumu çerçevesinde spor liselerinin gerekliliğine dikkat çeken çalışma, bu okul türüne yönelen sportif yeteneklere sahip kimi öğrencilerin önündeki bir takım engellere değinmektedir. Bunların yanında, toplumsal yapıların ve sınıfların sahip olduğu sermaye türlerinin eğitimdeki yansımaları, eğitim sisteminde var olan eşitsizliklerin ortaya çıkardığı sonuçlar ve eğitimin toplumsal sınıfların kendilerini yeniden üretmelerindeki rolü ele alınmaktadır. Çalışmanın genel yaklaşımı, spor liselerindeki öğrencilerin genel olarak gösterdiği düşük akademik başarı düzeyinin kaynağında, öncelikli olarak mensubu oldukları ailelerinin sahip oldukları düşük kültürel sermayelerinin yattığı üzerine kuruludur.

Anahtar Kelimeler: Spor, eğitim, akademik başarı, spor lisesi, başarı.

* Bu çalışmada, veriler 2020 yılından önce derlendiği için etik kurul raporu gerekmemektedir.

Abstract

The main purpose of this study is to consider the relationship between the low academic achievement level in sports high schools and the cultural capital of students (their families). This study focuses on the factors that affect the low *academic achievement level of sports high schools, which, besides many purposes, have the aim of ensuring that their students receive higher education* in their areas of advantage or in another field, sending very few students to higher education. In addition, the study, which draws attention to the importance of sports in human life, the necessity of learning through corporate education and the necessity of sports high schools within the framework of its current position, touches on a number of obstacles in front of some students with sportive skills towards this school type. In addition, the reflections of the types of capital owned by social structures and classes in education, the consequences of inequalities in the education system and the role of education in the reproduction of social classes themselves are discussed. The general approach of the study is based on the fact that the low level of academic achievement of the students in sports high schools is primarily due to the low cultural capital of their families.

Keywords: Sport, education, academic success, sports high school, success.

Giriş

Öğrencilerin eğitim kurumlarında salt bilgiyle dolu hale gelen ve topluma uyum sağlayan bireyler olarak yetişmeleri, hızla değişen ve gittikçe karmaşık hale gelen toplumsal yaşamda, var olan ve olması muhtemel sorunlarla baş etmeleri için elbette ki yeterli değildir. Onların başta sosyal, kültürel ve psikolojik olmak üzere birçok yönden donanımlı hale gelmeleri, belirli bir alanda uzmanlaşmaları, varsa özel yeteneklerini sergilemeleri, toplumsal yaşamda ihtiyaç duydukları gereksinimleri fark etmeleri ve mutlu olmaya dönük kurdukları hayallerine ulaşmak için ümitlenmeleri de bir o kadar önemlidir. Bu doğrultuda çocuklara geleceğe dair ümit veren ve eğitim kurumlarında özel yeteneklerini sergileyebilecekleri alanlar sunan ortaöğretim düzeyinde okulların açılması, hiç şüphe yoktur ki bir gerekliliktir ve farklı alanlarda açılan okullar önemli bir boşluğu kapatmıştır.

Spor, bireyin iradesini elinde bulundurmasının önemli bir pratiğidir ve bu irade kontrolü, insanın sahip olması gereken önemli bir özellik olarak ancak kurumsal bir eğitim ile kazandırılabilir. Bu bağlamda, bireyin her yönden hayata hazırlanmasını öngören eğitim felsefesi, sporun da birey için birçok yönden vazgeçilmezliğine vurgu yapar. Bedeni terbiye etmek, beyin ve vücut koordinasyonunu sağlamak, dinamik ve sağlıklı bir yapıya sahip olmak üzere spor, modern toplumsal yaşamın eğitim anlayışında önemli bir konuma sahiptir. Günümüzde eğitim sürecine dâhil olan çocuklar, daha küçük

yaşlardan itibaren okullarında beden eğitimi adı altında sporun değişik dalları ile karşılaşmakta, ilgi ve yetenekleri oranında ileriki dönemlerde sporun farklı alanlarıyla ilgili eğitimlerini alabilecekleri spor okullarını tercih edebilmektedirler.

Çağdaş eğitim sistemlerinde eğitim-öğretimin önemli amaçlarından biri, sahip olduğu yeteneklerine göre bireyi yönlendirmektir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde, özellikle ortaöğretim kurumlarında bireyin yeteneklerine hitap eden farklı türden okullara yer verilmektedir. Spor okulları da, ortaöğretime geçen öğrencilerin fiziksel becerilerini ve varsa sportif başarılarını dikkate alarak öğrenci kabul eden okul türüdür. Ortaokul eğitiminden sonra öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda eğitim ve öğretim görmeleri, beden eğitimi ve spor alanında gerekli olan temel bilgi ve becerileri kazanmaları, başarılı sporcular olarak yetişmeleri, takım ruhu ile hareket etmeleri, sporun disiplinini ve centilmenliğini özümsemiş bir şekilde davranışlar sergilemeleri amacıyla kurulan spor liselerinin (Resmî Gazete, 2007), aynı zamanda kendilerine uygun bir yükseköğretim programına hazırlanmaları gibi bir amacı da bulunmaktadır.

Spor liselerinde verilen eğitimin hedeflenen akademik başarıyı getirmediği, YÖK'ün gerçekleştirdiği YKS sınavında, bu lise türünün diğer lise türleri içerisinde son sırada bulunmasından anlaşılmaktadır¹. Bu okul türünün uzun bir geçmişe sahip olmaması, statüsü ile ilgili kısa zamanda üst üste yapılan değişiklikler, alınan öğrenci sayısının sınırlı olmasından kaynaklı alan ve kültür derslerine giren öğretmen kadrolarının erken oluşturulamaması gibi öne çıkan etkenler nedeniyle bu okullar beklenen başarı düzeyinden uzaktır. Öte yandan bu okul türüne kayıt yaptıran öğrencilerin (ailelerinin) sahip olduğu sosyokültürel ve sosyoekonomik özellikler de başarı düzeyini etkileyen önemli bir unsurdur. Bu sebeple, akademik başarı düzeyi düşük düzeylerde seyreden bu okulların, üzerinde hassasiyetle durulmasını, ciddi analizlerin yapılmasını ve kısa zamanda önleyici tedbirlerin alınmasını gerekli kılmaktadır. Spor liselerindeki akademik başarının düşük düzeylerde seyretmesi, değişik eğitim çevrelerinin dikkatini çekmiş olmalı ki, konu ile ilgili bazı çalışmaların yapılmasına neden olmuştur. Söz konusu çalışmalar, daha çok öğrencilerin bu okul türünü tercih etmelerinde etkili faktörlerin neler olduğu yönünde yoğunlaşmaktadır. Spor lisesi öğrencilerinin akademik başarılarını etkileyen faktörlerle ilgili herhangi bir saha çalışmasının literatürde

¹ YÖK'ün yayınlamış olduğu 2018 ve 2019 yılı istatistikleri, <https://istatistik.yok.gov.tr/>

bulunmadığı söylenebilir. Kuramsal çerçevede ele alınan bu çalışmaya yakın bir çalışmanın ise, “Yoksulluk, Akademik Başarı ve Kültürel Sermaye İlişkisi” adında, Yaşar (2016) tarafından yapıldığı görülmektedir.

Çalışmada sıklıkla ele alınan *toplumsal sınıf* kavramından kasıt, “*hem kendisi hem de başkası tarafından saygınlık, toplumsal ilişkiler, eylemler, mallar, değer yargıları bakımından nüfusun başka kesimlerinden farklı kabul edilen kesim*” anlamıdır (Yaşar, 2016: 204). Yaşam tarzı, gelir düzeyi ve sınıf bilinci gibi diğerlerinden ayırt edici faktörlerin günümüz toplumsal sınıf kategorileri için daha fazla kullanıldığı söylenebilir.

Yapılan bu çalışmanın temel amacı, Yükseköğretim Kurumunun gerçekleştirdiği YKS sınavında spor lisesi öğrencilerinin sergilediği düşük akademik başarı ile bu öğrencilerin (ailelerinin) sahip olduğu kültürel sermaye arasındaki ilişkiyi kuramsal bir çerçevede irdelemektir. Bu bağlamda spor lisesinden mezun olan öğrencilerin düşük başarı elde etmelerinde etkili olan faktörlerin ve bu okul türünde okuyan yetenekli öğrencilerin önündeki engellerin neler olduğunu ortaya koymak, çalışmanın ayrıca hedeflediği hususlardır.

Çalışmanın yöntemi kısaca şu şekilde ifade edilebilir. Kuramsal bir çerçevede ve daha çok literatür incelemesine dayalı gerçekleştirilen bu çalışmanın bazı kısımlarında, araştırmacının bir eğitimci (branş dersi öğretmeni) olarak, iki yıl boyunca Van Spor Lisesi²'nde yaptığı katılımlı gözlemlere de yer verilmiştir. Söz konusu süre zarfında yapılan gözlemler, daha çok dersine girilen öğrencileri (10., 11. ve 12. sınıflar) ve okulun diğer bileşenlerini kapsamaktadır. Her ne kadar kısmi şekilde gözlemlere yer verilmiş olsa da, bu çalışmanın temel hedefi konuyu kuramsal çerçevede ele almaktır.

Çalışmamızda spor liselerinde okuyan öğrencilerin akademik başarı durumları ile öğrencilerin (ailelerinin) sahip oldukları kültürel sermaye arasındaki ilişkiyi tartışacağız. Bu amaçla ilk olarak, Bourdieu'nün sosyoloji çalışmalarında önemli yer tutan 'kültürel sermaye' doktrinini ve onunla ilgili diğer kavramları (habitus, alan) ele alacağız. İkinci olarak, son 15 yıldır ortaöğretimde yeni bir okul türü olarak yer alan spor liselerine ve bu kurumların ortaya koyduğu akademik başarı düzeyine ve ona etki eden faktörlere yer vereceğiz. Daha sonra, kültürel sermaye ile spor liselerinin gösterdiği akademik başarı düzeyi arasındaki ilişkiye odaklanmaya çalışacağız. Çalışmanın sonuç kısmında ise, spor liselerinin kurulma amaçları çerçevesinde

² Tuşba ilçesinde bulunan Van Spor Lisesi'nde, 2019-2020 Eğitim Öğretim sezonunda 290 öğrenci, 21 Öğretmen, 2 idareci bulunmaktadır.

sahip oldukları akademik başarı düzeyleri üzerinde genel bir değerlendirmeye ve bir takım önerilere yer vereceğiz.

Kültürel Sermaye ve Temel Kavramları: ‘Habitus’ ve ‘Alan’

Genel anlamda *birikim* yerine kullanılan *sermaye* kavramını, ekonomik anlamının dışında ilk defa kullanan kişi 20. yüzyılın önemli sosyologlarından ve düşünürlerinden Pierre Bourdieu’dur. O, *sermaye* kavramının kökeninin ekonomiye dayandığının farkındadır, ancak yine de kavramı geniş tutma düşüncesindedir. Ona göre sermaye, sadece ekonomik değeri olan bir meta olmayıp, toplumsal yaşamdaki normları, sosyal saygınlığı ve rol beklentilerini de içermektedir. Çünkü toplumsal olaylar ve eylemler, aktörlerin bir takım özelliklere sahip olması durumunda ortaya çıkabilir. Meydana gelen eylemlerin baskın olma derecesi, sahip olunan güç oranında şekil kazanır. Sermayeyi daha çok sosyal bir formda ele alan Bourdieu, onu sadece ekonomik veya ideolojik olarak görmemektedir. Bu sebeple sermaye kavramını *ekonomik, kültürel, sosyal* ve *simgesel* olmak üzere dört ayrı alanda kullanmaktadır (Özgan ve Karataşoğlu, 2016: 2). Sınıflar arasındaki çatışmalar güce göre şekil kazandığından, sermayenin dağılımı da sınıfların sahip olduğu şartların sınırına göre değişir. Bireylerin toplumsal yaşamdaki etkinlikleri, sınıfların sahip olduğu yalnızca ekonomik duruma göre anlatılamaz, bu sebeple farklı sermaye türleri arasında bulunan ilişkiye odaklanmak gerekir. Herhangi bir alanda elde edilen hâkimiyet, sermaye türünün belirleyici olmasında önemli bir rol oynar. Ekonomik olarak iyi bir duruma gelebilmek için insanlar para kazanmaya çalışırken, kültürel anlamda iyi bir konuma gelebilmek için akademik başarıya yönelirler. Konumuzla ilgili olduğu için burada sadece kültürel sermaye ele alınacaktır.

Literatürde ‘kültürel sermaye’ kavramıyla kültürün biriken sermaye boyutuna ve onun uzun süren eğitimler yoluyla kazanıldığına olan vurgu öne çıkmaktadır. Zira ekonomik sermaye gibi ani şekilde kaybolmayan ve kolay kazanılmayan yönleri bulunan kültürel sermaye, toplumsal yapının yeniden üretilmesinde önemli rol oynamaktadır. Kavram, daha çok eğitim yoluyla bireylere bir takım avantajlar sağlayan bilgi kümelerine, akademik niteliklere, kurumsallaşan yeterliliklere ve yatınlıklara tekabül etmektedir (Yanıklar, 2010: 124). Kültürel sermaye, toplumdaki sınıf ve gruplar arasındaki farklılıkların ve eşitsizliklerin kültürel pratiklerle, okullarda ve evlerde edinilen eğitimlerle ilişkisini açıklayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca kültürel sermaye, aile yapısını, anne-baba eğitimi ve mesleklerini, ikamet edilen yerin çevresel özelliklerini, toplumsal

kökenden gelen cinsiyet algılarını, tecrübe edilmiş yaşama dair kültürel kodları ve bütün bunlar üzerine inşa edilen bilgi, görgü, sözel beceri, inanç, dünya görüşü, estetik tercihleri ve farkındalıkları kapsamaktadır (Cansız vd., 2018: 133). İçine aldığı özellikler bakımından geniş bir yelpazeye sahip olduğu ve kolay kazanılmadığına dair hususlar, kültürel sermayenin öne çıkan belirgin yönleridir.

Kültürel sermayenin kendisine has bir değeri bulunmaktadır ve yalnızca belirli durumlarda var olabilir, bu yüzden ne ekonomik sermaye ile ne de sosyal sermaye ile değiştirilemeyecek düzeyde bir öneme sahiptir. Örneğin bir doktorun toplumda saygı görmesi, onun uzun süren bir öğrenme sürecinden geçmesine ve tıp alanında deneyim kazanmasına bağlıdır (Huang, 2019: 46). Ancak diğer sermaye türlerinin, zaman zaman kültürel sermaye biçiminde bir gizli dolaşımlarının da söz konusu olabildiği ve toplumsal yapının kendisini yeniden üretmesinde etkili olduğu anlaşılmaktadır (Bourdieu, 1986: 13). Örneğin toplumun kendisini yeniden üretmesinde etkili olan eğitim sisteminin sahip olduğu geniş kapsam, diğer sermaye türlerini de içine alan, bu sermaye türlerinin gizli dolaşımına imkân tanıyan bir yapı görünümündedir.

Bireyin yaşamında edindiği birikimlerin sonucu oluşan kültürel sermaye, bireylerin hayat boyu süren eğitimleri boyunca özümstedikleri bilgi, beceri, beğeni, inanç, bilim, sanat, ahlak, kural ve alışkanlıklara ait manevi değerlerin bir toplamıdır (Özgan ve Karataşoğlu, 2016: 2). Okullarda eğitim yoluyla kazanılan ve diplomalarla yansıtılan kültürel sermayenin bir de, 'miras ya da kalıtım yoluyla geçen' ve ailede kazandırılmış olan eğitimden gelen boyutu bulunur. Hem aileden, hem de okuldan edinilen eğitimler, bireyi kültürel özelliklerle donatır ve bireye toplumda önemli ve güçlü bir konum kazandırır. Bununla birlikte kültürel sermaye, eğitim yoluyla edinilen davranış kalıplarını, estetik yargıları da kapsayan bir anlam dünyasıdır. Zira bireyde oluşan estetik yargılar ve davranış kalıpları mensubu olduğu sosyal sınıfın yatkınlığı ile yakından ilişkilidir (Dilben, 2019: 584). Çünkü toplumsal hiyerarşide yukarıya doğru çıktıkça bireyin beğeni ile ilgili yargılarında soyutlaşma meydana gelir.

Doğuştan getirilen özelliklerin yanında, içinde bulunulan toplumsal çevre tarafından içselleştirilen değerler ve eğilimler sonucu kendiliğinden oluşan sermaye kavramının bir çeşidi olarak kültürel sermaye bireylerin eğitim yoluyla edindikleri davranışları içermektedir. Esasında Bourdieu'ye göre eğitim sisteminin içeriği, toplumların üst tabaklarını oluşturan kesimin malumatlarından ve eğitim yoluyla elde edilen birikimlerden oluşmaktadır (Demir, 2011: 900). Bu yüzden toplumsal yaşamda üst sınıflara ait yüksek mertebede bulunan değerler

hakkında eğitimli ve bilgi sahibi olmak şeklinde kısaca ifade edilebilecek kültürel sermaye, örtük olarak bireye üst sınıfın sahip olduğu olanakları edinmeyi amaçlar. Dolayısıyla üst sınıfa mensup aile çocuklarının okulda verilen eğitimde daha başarılı olması, buna mukabil işçi ailelerine mensup çocukların başarılı olamaması, sahip oldukları kültürel sermaye ile doğudan ilişkilidir.

Toplumsal sınıflara özgü eşitsizliklerin önemli oranda kaynağı ekonomik temelde gelişmektedir. Ancak bu eşitsizlikler zaman zaman, eğitim kurumlarını da kapsayacak şekilde kültürel formlar haline gelebilmektedir. Çünkü toplumsal yaşamda eşitsizliklerin yeniden üretimi sadece ekonomik değil, kültürel sermaye ile de sağlanabilmektedir. Bu bakımdan eğitim sistemi, kültürel olarak toplumsal yapının yeniden üretimini sağlayan en önemli unsurdur. Bireyler arasında bulunan eşitsizlikleri meşrulaştıran bir araç olarak eğitim, toplumda var olan farklılıkları akademik farklılıklara dönüştürerek ve bu farklılıkları doğalmış gibi göstererek yapmaktadır (Palabıyık, 2011: 134). Başka bir ifadeyle eğitim sistemi, belirli bir toplumsal sınıfta bulunanların gösterdikleri başarılarla liyakat damgasını vurarak kurumsallık kazandırmakta, bunu onların sosyal üstünlüklerine bir kanıt haline getirmekte ve toplumsal tabakalaşmayı oluşturan bazı sosyal sınıfların konumunu, yeniden üreterek, devam ettirmektedir.

Bireyin eğitim yoluyla edindiği davranış kalıplarından ve toplumun özünü oluşturan kabullerden meydana gelen kültürel sermaye, aynı zamanda bireyin yeteneklerinin, donanımlarının, avantajlarının ve entelektüel niteliğinin toplamını ifade eder. Modern dünyada yaygınlık kazanan ve herkese açık hale gelen eğitim kurumları sayesinde oluşan genel kanaat, yetenekli bireylerin eğitim yoluyla geliri yüksek olan mesleklere sahip olacağı ve toplumda dikey hareketlilikle değer verilen bir konuma geleceği, böylece bu hareketliliğin sınıflar arası servet ve güç eşitsizliğini azaltacağı yönündedir. Oysaki bir takım yeteneklere sahip olanlara aynı ekonomik imkânların sağlanması durumunda onların eğitim seviyesinde en üst kademelere ve en yüksek kültür mertebelerine ulaşmaları noktasında herkese eğitimde eşit şans tanındığını sanmak, kültürel alışkanlıkların etkisini ve eğitim sistemimin işleyişini bilmemek demektir. Bourdieu, söz konusu beklentilerin aksine, eğitim kurumlarının var olan eşitsizlikleri pekiştiren ve mevcut toplumsal yapıyı yeniden üreten bir araç olduğuna dikkat çekmektedir. Zira eğitim sistemine hâkim olan kültürü elde etme ve onu özümseme kolaylığına erişme bakımından alt toplumsal tabakadan gelen öğrenciler dezavantajlı bir konumdadırlar. Çünkü okulun öğrencilere aktarmaya çalıştığı kültür seçkinlerin kültürüne çok

yakındır ve bu kültürü, alt sınıftan gelen bir çocuk sadece ve sadece çok emek vererek elde edebilir (Bourdieu ve Passeron, 2014: 44-45). Dezavantajlı öğrencilerin eğitim sisteminde en çok ayıklandığı aygıtlardan birisi hiç şüphe yok ki sınav sistemidir. Toplumsal hiyerarşilerin yeniden üretilmesi ve kurumsal bir hale gelmesinde etkili olan eğitim kademelerindeki 'sınav' sistemi, özünde toplumsal yaşamın farklı sınıfları arasında bulunan eşitsizliklerin üstünün örtülmesini ve seçmeyi görünürde teknik bir mesele haline getirilmesini içermektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015: 196). Nitekim eğitimin dışına itilen alt sınıf tabakasındaki çocuklar, sınava girme şanslarını daha erkenden yitirmektedir. Sınav mantığı, aslında eğitim sürecinde öğrenciler arasında kategorik bir dışlamayı ve sancısız bir elemeyi sağlamakta, böylece toplumsal sınıfların kendilerini yeniden üretmelerini meşrulaştırmakta ve sınıfsal toplumun devam etmesine kılıf hazırlamaktadır (Bourdieu ve Passeron, 2015: 226).

Eğitim sistemi, toplumun üst tabakasını oluşturan kesime hizmet eden, onların beklentisini karşılayan bir yapıdadır ve bireyin eğitim kurumlarında başarılı olmasını etkileyen kültürel sermayenin argümanları, toplumun sahip olduğu sınıfsal tabakalaşmayı yeniden üretmektedir. Toplumsal sınıfları birbirinden ayıran argümanların yanında bu ayırt etme işlevini yerine getiren bir takım kurumların da bulunduğunu belirten Bourdieu, örneğin okulları, farklı sınıfların kendilerini yeniden üretmelerinde önemli bir kurumsal mekanizma olarak görmektedir (Bourdieu ve Passeron, 2015: 154). Toplumsal yaşamda 'okul' yoluyla meşru bir zemine kavuşturulmaya çalışılan mitlerden biri de eğitimde başarının 'doğal yetenek'lere dayandığı veya doğuştan gelen bir takım 'beğeniler'in olduğu yönünde bir algıdır (Bourdieu ve Passeron, 2015: 257). Bu yaklaşım, toplumsal yaşamda bazı kesimlerin, isteseler de belirlenen bir takım eşikleri aşmayacakları yönünde, katı bir kadercilik tutumunu edinmeleri gibi bir tehlikeyi beraberinde getirmektedir. Esasen bireyin sahip olduğu kültürel sermaye ve ondan ileri gelen kültürel yatkınlık eğitim sisteminde başarılı olmayı belirlemektedir. Başka bir ifadeyle, okul eğitiminde başarılı olmak, iddia edildiği gibi doğal yeteneklere bağlı olmayıp, bireyin doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu çevrenin sahip olduğu kültürel niteliklerin birey tarafından içselleştirilmesinden kaynaklanır.

Farklı toplumsal sınıflar, farklı dil kullanma becerilerine sahiptir. Dilin kullanım becerilerindeki bu farklılık ya da sahip olunan 'dil sermayesi', öğrenim gören öğrencilerin akademik başarı elde etmelerinde en önemli belirleyicilerdendir (Bourdieu ve Passeron, 2015: 109). Esasen başarı, eğitime özgü bir dilin kullanılma kabiliyetine bağlıdır ve bu dil üst sınıflarda çevreden miras alınan

yatkınlıklar ve kültürel alışkanlıklar sayesinde daha fazla kullanılır (Bourdieu ve Passeron, 2014: 32-33). Bu nedenle dil kullanımında okulun beklentilerine uyum sağlamak ve eğitim hayatının bütün kademelerinde dikkate alınan üsluba sahip olmak, söz konusu sermayeden yoksun olan toplumsal sınıfın alt tabakasına mensup öğrenciler için fazlasıyla sorun teşkil etmektedir. Toplumsal yapının üst ve orta tabakasında bulunan ailelere mensup çocukların evlerinde kullandığı dil kalıpları, okulda geçerli olan dil kalıplarıyla ve özenli kullanım ile daha fazla uyum sağlamaktadır. Bu doğrultuda bir yaklaşımla öne çıkan ‘Orta Sınıf Teorisi’, toplumsal yaşamda başarıyı elde etme bakımından en avantajlı sınıfın ‘orta sınıf’ olduğunu iddia etmektedir (Sivri ve Özbek, 2019: 159). Esasen sosyal, ekonomik ve kültürel koşullar bakımından iyi durumda bulunan ve iyi çevresel koşullara sahip olan orta sınıf ailelerden gelen çocuklar eğitimde daha başarılı sonuçlar elde edebilmektedirler. Bu yüzden orta sınıfa mensup çocuklar, genellemeler yapabilme, dili etkin kullanabilme, farklı duygu ve fikirleri anlayabilme ve soyut düşünebilme pratiklerine daha eğilimli olmaktadır. Buna karşılık alt sosyal sınıfa sahip çocuklar, daha sınırlı konuşma kodlarına, daha yalın ve doğrudan ifade etmeye, başkalarına ait akıl yürütmeye yönelik açıklamaları daha kısıtlı yapmaya yatkındırlar (Yanıklar, 2010: 128). Burada vurgulanan şey, alt tabakada bulunan ailelerin maddi açıdan yetersizliği değil, aktaracakları uygun kültürel bir sermayelerinin olmamasından dolayı eğitim ve öğretimin sorumluluğunu tamamen eğitim kurumuna ve öğretmenlere devretmiş olmalarıdır. Bu durumda çocukların yeterince başarılı olmaları ve okul kültürüne ayak uydurmaları beklenemez. Bilindiği gibi eğitim sistemi, okulun eğitim beklentilerine uygun kültürel sermayeye sahip çocukların başarılarını sürekli pekiştirirken, buna sahip olmayanlara ise başarılı olamayacaklarını hatırlatmakta ve örtük olarak yeteri kadar zeki olmadıklarının adeta hissini vermektedir.

Eğitim sisteminin toplumsal yaşamdaki işlevine dikkat çeken Bourdieu, söz konusu sistemin sertifikalı dereceler ürettiğini, kişiye her zaman için kültürel sermayeyi paraya çevirebilme imkânı sunduğunu, kültürel bir yatırımın ekonomik açıdan borcunu ödemeye neredeyse aynı derecede garantisini verdiğini belirtmektedir (Bourdieu, 1986: 7). Çünkü bireyler eğitimlerini tamamladıklarında ve mevcut kültürel pazar için bir değere sahip olduklarında, kendilerine belirli işlere girme ve toplumsal sınıflara dâhil olma izni sağlanan birer kültür kaynağı konumuna gelirler. Zaten toplumsal yaşamda bireyin kültür üzerine düşünmeye başlaması, artık onun eğitilmiş olduğunun bir göstergesidir.

Çocuklar, ailelerinden aldıkları maddi unsurların yanında farkında olmadan manevi unsurları da (ifade etme, anlama, öğrenme,

yorumlama vb.) almaktadırlar. Okul başarısında çok önemli olan ailelerin çocuklarına bu aktarımı, tam da Bourdieu'nun ortaya getirdiği kavram olan *habitus* ile ilgilidir. Zira üst sınıfta bulunan aileler, okulda başarılı olmalarını sağlayacak birçok kültürel öğeyi ve davranışı çocuklarına kazandırmaktadırlar. Ailelerin sahip oldukları sınıfsal yapılarının özelliklerini; dil alışkanlığı, yazma stili gibi çocuklarına gözle görülür biçimde aktarmaları kültürel sermayenin bedenselleşmiş yönünü oluşturan bir bilgi stoğudur (Palabıyık, 2011: 128). Okunan kitaplar, ilgi duyulan resimler vb. kültürel unsurlar kültürel sermayenin nesnelleşen yönüdür. Kurumsallaşan yönü ise eğitimin ve bürokrasinin toplumsal sınıflar üzerindeki kurumsal etkisine ve dağılımına işaret etmektedir (Bourdieu, 1986: 7). Ya da bir anlamda, bireyin içinde yetiştiği toplumsal çevrenin sahip olduğu özellikleri içselleştirmesidir.

Değişik sınıfların sahip olduğu eğilimleri ve alışkanlıkları açıklamada kullanılan *habitus*, bireyin ürün ve pratikler karşısında beğenisini ortaya koyan bilinçdışı eğilimlere, kategorileştirme şemalarına ve yapılan tercihlere gönderme yapan bir kavramdır. Bireyin toplumsal alanlara her zaman bilinçli tercihlerle çıkmadığını belirten Bourdieu, tarihsel süreçte gelişen toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak oluşan *habitusu*, toplumsal dünyayı var eden şey olarak görmektedir (Serd Hunyadvarı, 2019: 28). Etrafındaki suyun ağırlığını fark edemeyen balık gibi birey de etrafındaki toplumsal dünyayı doğal sanmakta ve eylemelerini bilinçli şekilde ortaya koymamaktadır.

Sadece gündelik bilgiler düzeyinde değil, kendisiyle bütünleşmiş özellikler olarak onun genel kültür bilgisi, konuşma örüntüleri, giyim-kuşamı, yeme-içmesi, ses tonu, vurgusu, bedensel duruşu ve oturuş tarzı gibi pratiklerini içerir. Ailede verilen eğitim, bireyin sahip olduğu *habitusun* temelini oluşturur ve bireyin okul öncesi dönemden itibaren diğerlerinden farklı düzeyde kültürel sermayeye sahip olmasını sağlar. Örneğin sanatla ilgili kitap, dergi ve gazete okuyan, evinde kütüphaneye sahip olan, tatile çıkan, film, belgesel ve eğitsel programları seyreden ailelerde yetişen çocuklar, diğer çocuklardan farklı deneyimlere ve dil becerilerine sahiptirler (Yanıklar, 2010: 125). Bu sebeple çocukların okul kültürüne uyum sağlamalarını kolaylaştıran bu pratikler onlarda kalıcı yatkinliklere, kısaca *habitusun* oluşmasına neden olur.

Habitus, yaşamda yapıtları üretme ve ortaya koyma kabiliyetleri ile bu kabiliyetlerin sonuçlarını, yani ürün ve pratikleri ayırt etme ve değerlendirme arasında oluşan ilişkide saklıdır. Birer toplumsal aktör olarak farklı ortamlarda edindiğimiz deneyimler ve bu deneyimlerin sonucu oluşan eğilimler, zihnimizde oluşan anlamlandırmalar (sınıf, etnisite, dil, toplumsal cinsiyet vb.), dünyaya

ilişkin edindiğimiz bilgilere ve onların kaynaklarına yaklaşımımızı etkiler. Bu sebeple kişinin sahip olduğu toplumsal yaşam koşullarının bağlamını yansıtan bilişsel mekanizma olarak *habitus*, bilgi ve kaynaklarını biçimlendiren bir kanal veya ortam olarak görülebilir. Daha çok davranış ve eylemle anılan *habitus*, bireyin toplumsal yapıya dâhil olmak için edindiği pratiklere, düşünce ve davranış kalıplarına denk gelmektedir (Omurtak, 2019: 3). Aynı zamanda maddi özelliklerin ve hayat tarzını meydana getiren unsurların konumunu da içeren *habitus*, bireyin yaşamını çerçeveleyen şartların bir ürünüdür (Bourdieu, 2014: 198). Kültür ise, sınıfsal yapıların eşitsizliğini sağlayan ve bu eşitsiz yapıyı yeniden üreten unsur olarak, *habitus* ile bu eşitsiz toplumsal sınıfların devamını sağlar. Bireyin toplumsal yaşama ayak uydurmasını sağlayan bir yapı olarak *habitus*, onun dünyayı nasıl algıladığını, anladığını ve değerlendirdiğini biçimlendirmektedir. Birey, böyle bir çerçevede kendi pratiklerini üreten ve davranış kalıplarını oluşturan aktör konumundadır. Esasında *habitus*, tıpkı alışkanlıklar gibi bireyin yaşamında gerçekleşen tekrarların sonucu olarak edinilen, zihnin yanında bedenle de tanınan bir olgudur (Dursun, 2018: 78). Söz konusu kavrama göre insan, içinde yaşadığı kültürel yapının ve koşullarının ürünüdür ve bu yapısal özellikleri, çevresine ve kendisinden sonraki kuşaklara aktarmaktadır. Örneğin orta sınıfa mensup bir ailenin çocuğu, sınıfının öngördüğü davranışları sergilemekte, okul ve meslek seçimini veya evlilik hazırlıklarını yaparken yakın çevresinin beklentilerine göre hareket etmektedir.

Toplumsal yaşamın öngördüğü tüm kuralları benimseyen bireyler, yaşam içinde bunları etkin kılmakta, dolayısıyla toplumsal deneyimler ve onların zihninde taşıdıkları anlamların birleşmesi söz konusu olmakta, hem bireysel olanı hem de toplumsal olanı buluşturmaktadırlar. *Habitus*, bireyin algısında bir yandan farklı toplumsal grup ve sınıfları ayırt etme imkânı sunarken bir yandan da ona aidiyet geliştirebileceği kimlikler aktarmaktadır. Yani bireye ait olduğu sınıfsal özelliklerin, düşünce ve davranış biçimlerinin ortaya konulması olanağını; amaç, anlam ve eğilimlerin çerçevesini sunmaktadır. Ait olduğu kültürel ve sosyal yapının beklentilerine uygun amaçlara sahip ve ekonomik olarak daha iyi durumda olan bir tıp doktorunun bir işçiye göre beklentilerinin yüksek olması, içinde bulunduğu *habitus* ile açıklanabilir. Çünkü bilgi birikimine ve tecrübe etme imkânına sahip olan doktor beklentilerini bu çerçevede belirlerken, işçinin bu türden koşulları bulunmadığı için beklentisi de yoktur. Dolayısıyla kültürel yapının bireye aktardığı, onun şekil kazanmasına katkı yaptığı hususların, onun *habitusunu* oluşturduğu söylenebilir. Bu bağlamda *habitus* kavramı, bireyler için kader

olmayıp, sadece deneyimlerin aktarılmasını ve yeniden üretilmesini ifade eder. Kısaca belirtmek gerekirse, herhangi bir sosyal sınıfın ürettiği davranış veya eylemlerin dış dünya ile ilişkisini kuran ve kendi pratiklerinin yeniden üretilmesini sağlayan yapı bireyin *habitusunu* meydana getirir (Omurtak, 2019: 4-5). Tıpkı burjuvayı savunan ve karşı çıkan ressamların içinde buldukları konumun ve kullandıkları argümanların, onların sahip olduğu *habitusun* bir yansıması olduğu gibi (Bourdieu, 1983: 352).

Diğer taraftan bireyin sahip olduğu sosyal dünya algısını düzenleyen ve toplumsal sınıfların bölünmesini içselleştiren bir çerçevenin ürünü olarak *habitus*, yalnızca toplumdaki uygulamaları değil, aynı zamanda yapılandırılmış yapıları da içerir (Bourdieu, 1984: 170). Bireyin algısında oluşan sosyal sınıfların bölünmesine ilişkin mantık, esasında kaynağını bireyin içinde bulunduğu şartlardan almaktadır. Bu çerçevede *habitus*, öznel diye bilenen unsurların aslında toplumsal ya da kolektif olması veya toplumsallaşmış olanın öznel hale gelmesi olarak belirtilebilir.

Habitus kavramıyla yakından ilişkili olduğu görülen ve farklı sermayelerin mücadele yeri olarak bilinen '*alan*' kavramı ise çok boyutlu yapısıyla öne çıkmaktadır. *Alan* kavramının çok boyutlu olması, farklı sermaye türlerinin gerçekleştiği farklı *alanların* olmasından kaynaklıdır. Habitus bir veya kesişen birden fazla *alanın* somutlaşmasıyla oluşan bir ürün iken *alan*, farklı sermaye türlerinin olduğu toplumsal konumlara, bireylerin sahip olmaya çalıştıkları, uğruna mücadele verdikleri ve kendi kurallarını dayattıkları yer olarak tanımlanabilir. *Alanlar*, insanlar tarafından özel kurallarla oluşturulur ve toplumsal olan dünyanın birer mücadele mekânlarıdır. Bilgi, mal ve hizmetlerin üretildiği, statülerin şekil kazandığı ve aktörlerin farklı sermayeler biriktirerek rekabete girdikleri *alanların* başında ekonomi, eğitim, sanat, din ve bilim gelmektedir (Cansız vd., 2018: 130). Toplumdaki bütün ilişkileri kapsayan geniş kapsamlı bir sistem olarak *alanın*, aynı zamanda her birisinin kendisine özgü kurallarının olduğu alt kategorileri de bulunmaktadır. Bu *alanlar*, toplumsal ilişkileri içine alan birer sistemdirler (Yüksel, 2019: 502). Mücadele *alanındaki* aktörlerin konumunu en çok sermayenin miktarı ve ağırlığını teşkil eden sözel beceri, genel kültürel farkındalık, eğitim düzeyi, estetik tercihler gibi olanaklar belirler.

Farklı sermayelerin bulunduğu birer *alanın* yanında bu farklı sermayelerin getirisi olan ve yeni ortaya çıkan *alanlar* da söz konusudur. Birer konum teşkil eden bu *alanlara* aktörlerin yerleşmesinin ve bu öznelerin birbir doğrudan ilişkilerde bulunmasının *alanı* tarif etmek için yetersiz olacağını söylemek gerekir.

Toplumsal yaşamı özneler arası ilişkilere indirgemek yerine, her birinin kendine ait kuralları olan siyaset, ekonomi, sanat gibi daha kapsamlı ağlarla örülü olan yaşam *alanları*yla ilişkilendirmek daha gerçekçi olur. Örneğin bilim insanı olmak isteyen biri, bilimsel *alanın* kuralları ve çerçevesine riayet etmek zorundadır. Öte yandan belli bir *alan* içerisinde mevcut durumlarını korumaya çalışan veya değiştirmek isteyen aktörler arasında gerçekleşen mücadele biçimi hiyerarşik savaş diye nitelendirilir ve Bourdieu'ya göre bu bir 'savaş *alanı*'dır (Palabıyık, 2011: 136). Zaman içerisinde ortaya çıkan, değişen, gelişen ve kaybolan bir durum olarak *alan*, aynı zamanda kendisini dış etkenlerden yalıtma ve onlara karşı kriterlerini geliştirme gibi bir özelliğe de sahiptir.

Spor Liseleri ve Akademik Başarı Durumları

Fiziki kondisyonu iyileştirmek amacıyla yapılan oyunlar, yarışmalar ve mücadele anlayışıyla gerçekleştirilen fiziksel etkinliklerin bir toplamı olarak spor, insanın kişiliğini oluşturmaya ve kurallara uygun davranış kazanmasına katkı yapan bir alandır. Cesaretli, enerjik ve irade sahibi olma gibi amaçlar, sporla insana kazandırılması beklenen esas değerlerdir. Spor, insanın sahip olduğu bedensel, ruhsal ve düşünsel özellikler arasındaki koordinasyondur (Demirhan, 2003: 96). Ergenlik çağındaki genç çocuklar için sahip olunan fiziksel sermayenin işleyişini sağlamak, onları harekete geçirmek, kontrol ve meşgul etmek için spor alanı, esasında birçok yönden ekonomik bir yoldur (Cengiz ve Taşmektepligil, 2016: 222). Genç çocukların bilinçli bir şekilde bu alanda başarı elde etmeleri, onların kuralları ve çerçevesi belirlenmiş alanlarıyla ilgili iyi bir eğitim almaları ile mümkündür.

Günlük yaşamda spora yüklenen anlamların çokluğundan ve içerdiği çeşitlilikten dolayı spor, tanımlanması kolay olmayan bir kavram görünümündedir. Yine de kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse, spor '*belirli kurallar altında araçlı veya araçsız, bireysel veya toplu olarak, kısmi zamanlı faaliyet kapsamı içinde veya tam zamanını alacak şekilde, meslekleştirerek yaptığı sosyalleştirici, toplumla bütünleştirici, ruh ve fiziği geliştiren rekabetçi, dayanışmacı ve kültürel bir olgu*' (Cengiz ve Taşmektepligil, 2016: 220) olarak tanımlanabilir. Sporda rekabet, fiziksel efor, kurallar, organizasyon, amaç, yarışma ve yönelim gibi bireyin yaşamı için vazgeçilmez kavramlar bulunur. Günümüzde spora, eylemde bulunma ve sorumluluk alma yetisine sahip olma, kendine güven duyma, sağlıklı ve yaratıcı olma gibi insanın salt bedenini değil onun bütünlüğünü eğitmek üzere bakılmaktadır (Demirhan, 2003: 96). İnsanın yapacağı sportif

etkinliklerden, yani hareket tarzlarından amaç, genellikle sağlıklı ve mutlu olmak şeklinde formüle edilebilir. Grössing'in dediği gibi 'bireyin hareket sevinci, aynı zamanda onun yaşama sevincini ifade eder' (Demirhan, 2003: 102). Spora yüklenen bu çok anlamlılık, esasında onun yaşamdaki önemine işaret etmektedir.

Spor alanında kurumsal ve bilinçli bir eğitim almanın bireye kazandırdığı çok sayıda nitelikten söz etmek mümkündür. Örneğin kişilik ve karakter gelişimi ile spor eğitimi birbirleriyle yakından bağlantılıdır. Araştırmalara göre, spor eğitimi daha fazla alan milli sporcular, milli olmayanlara göre dışa-dönük olmada daha fazla yüksek puanlara, yalan söyleme konusunda ise daha düşük puanlara sahiptirler (Kurtipek ve Çolakoğlu, 2014: 119). Alanında farklı insanlarla diyaloglara girme, kişilik ve karakter gelişimine olumlu katkı yaptığı gibi, onların daha fazla sosyalleşmesine, insan ilişkilerinde geçerli kuralları edinmesine katkı yapmakta, hedeflerine ulaşmaya yönelik düşüncelerinde de olumlu etkiler meydana getirmektedir.

Sporun günlük yaşamda birçok alanda ağırlığını hissettirmesiyle gündeme gelen spor okulları, genç bireylerin gerginliklerden uzaklaşmalarını ve etkinlikler düzenleme yoluyla stresle başa çıkmalarını sağlayan ortamlar olarak amaçlanan birer eğitim kurumlarıdır. Sporun farklı alanlarında kurulan yeni arkadaşlıklar, öğrencilerin iletişim becerilerini geliştirir ve onların sosyalleşmelerini sağlar. Kendilerini yaşlılarıyla kıyaslama ve sınama imkânına sahip olurlar. Öğrenciler bu eğitim kurumları sayesinde bir gruba ait olma, paylaşma, dayanışma ve yardımlaşma gibi duyguları yaşama şansını yakalar. Farklı şehir ve ülkelerden sporcularla tanışma ve değişik kültür içeriklerini tanıma fırsatını bulurlar. Sağlıklı beslenme, zinde kalma, günlük planlama yapabilme ve zamanı iyi değerlendirme konularında deneyim kazanırlar.

Özel yetenek sınavı ile öğrenci kabul eden okullar, öğrencileri seçme ve sıralama belirlemede kıstas olarak, onların ortaokul diploma puanlarını ve sahip oldukları özel yeteneklerini dikkate almaktadırlar. Spor liseleri de, öğrencilerin spor alanında sahip oldukları yetenekleri dikkate alan ve 2006 yılından beri eğitim veren bir okul türüdür. Bu liselerde eğitim görmek için yapılan özel yetenek sınavlarında, öğrencilerden çabukluk, çeviklik, kuvvet gibi kondisyon özelliklerini ortaya koymalarını amaçlayan testler uygulanmaktadır. Öğrencilerin ortaokul diploma puanının % 30, özel yetenek ile ilgili performanslarının ise %70 düzeyinde etkili olduğu (Çakır vd., 2019: 140) spor liselerine öğrenci alımı uygulamasıyla, belirgin bir kültürel sermayeye sahip olmayan ailelerden gelen ve herhangi bir akademik başarı göstermeyen birçok öğrencinin de bu okullara girmesine neden

olmaktadır. Hatta TEOG sınavına bile girmemiş ve akademik olarak herhangi bir başarı ortaya koymamış çocuklar, özel yeteneğe dayalı şekilde bu okullara kabul edilebilmektedirler. Ortaokul eğitimi sürecinde herhangi bir spor dalında okul, ilçe, il veya ülke çapında yapılan yarışmalardan başarı sağlamış öğrencilere sağlanan puanlar sayesinde, düşük diploma puanlarına sahip veya akademik olarak başarı kaydetmemiş olsalar bile, bu öğrencilerin spor liselerine kabul edilmeleri söz konusu olabilmektedir.

Spor liselerine girişte yeteneğin daha fazla iş gördüğü yönünde öğrencilerde oluşan algı, sonraki eğitim süreçlerinde öğrencilerin spor alanı ile ilgili derslere yönelik ilgi ve beklentilerinin artmasına sebep olurken, kültür derslerine yönelik ilgilerinin de azalmasına yol açmaktadır. Başka bir ifade ile kendilerini bir spor kulübünün bünyesindeymiş gibi çaba veren ve enerjilerini, beklentilerini tamamen alan derslerine ve etkinliklere ayıran öğrenciler, kültür derslerine ise genellikle ilgisiz kalmaktadırlar. Okula geldiklerinde sırtlarına attıkları spor çantalarının içinde kültür dersine yönelik materyaller ekseriyette bulunmamaktadır. Oysaki öğrencilerin üst eğitim kurumlarına dâhil olmalarının öncelikli şartı, soruları kültür derslerinden oluşan YKS sınavının birinci aşamasını geçmeleri zorunluluğudur. Bu durumda spor liselerine başvuran öğrencilerin geleceğini belirleyen etken, onların sportif başarılarından ziyade akademik başarıları olmaktadır. Örneğin, güreş alanında ‘Türkiye Şampiyonu’³ derecesini alan bir öğrencinin, baraj puanı 150 olan YKS sınavının birinci aşamasından 149 puan, kayak sporunda milli olma⁴ başarısını elde eden kız öğrencinin 140 puan düzeyinde puan almaları ve bir yere girememeleri gibi üzücü durumlar yaşanabilmektedir. Dolayısıyla öğrencinin alanında veya başka bir alanda yükseköğrenim görmesinin ve onunla ileride bir meslek sahibi olmasının yolu ancak onun sınavlarda akademik başarı göstermesinden geçmektedir.

Son birkaç yıldır Türkiye’deki spor liselerinin sayısı önemli ölçüde artış göstermiş olsa da, bu okul türünün amaçlarına uygun şekilde hedeflerine ulaştığı ve beklenen eğitim kalitesini yakaladığı söylenemez. Spor liselerinde okuyan öğrencilerin akademik başarı yönünden iyi durumda olmadıkları yönündeki bulguları, YÖK’ün yayınladığı istatistiklerden elde etmek mümkündür. Aşağıda sunulduğu gibi, 2019 ve 2018 yılına ait YÖK’ün yayınladığı istatistiki veriler durumun vahametini ortaya koyar niteliktedir.

³ 2018-2019 Eğitim-öğretim sezonunda Van Spor Lisesinden güreş alanında Türkiye Şampiyonu olan ‘Nevroz Demir’.

⁴ 2018-2019 Eğitim-öğretim sezonunda Van Spor Lisesi öğrencisi ‘Evin Kaya’.

Tablo-1: Yükseköğretim Kurumuna Yerleşen Spor Lisesi Mezunlarının 2019 ve 2018 Yılı Oranları

OKUL TÜRÜ	SON SINIF DÜZEYİNDE						
	BAŞVURAN	YERLEŞEN					
		LİSANS	%	ÖNLİSANS	%	AÖ	%
Spor Liseleri (2019)	2.669	21	0,79	88	3,30	3	0,11
Spor Liseleri (2018)	2.431	19	0,78	93	3,83	10	0,41

Tablodan da anlaşıldığı gibi 2019 yılında spor liselerinden mezun olan öğrencilerin yükseköğretimdeki bir lisans programına yerleşme oranı %1'in altındadır (% 0,79). Bu öğrencilerin ancak %3,30'u önlisans programlarına yerleşebilmiştir. 2018 yılına ait sonuçların da bir sonraki yıldan farklı olmadığı görülmektedir. Oysa ilk dönemlerde Spor Liselerinin de bulunduğu kategoride bulunan Anadolu Liselerinden mezun olan yaklaşık her dört öğrenciden biri, 2019 yılında bir lisans programına yerleşmiştir (<https://istatistik.yok.gov.tr/>). Bu karşılaştırma, bize spor liselerinin ortaya koyduğu akademik başarının düzeyini göstermesi bakımından anlamlı bulunmaktadır. Hatta bu okulların ortaya koyduğu başarı düzeyine bakıldığında, diğer bütün okul türlerinin gerisinde buldukları, her bin öğrenciden ancak 8'ini bir lisans programına gönderebildikleri anlaşılmaktadır. Üstelik spor liselerinden mezun olan öğrencilerin başvurduğu yükseköğretim programlarının geneli, 150 ile 270 arası puan almayı gerektirdiği halde.

Literatürdeki çalışmaların çoğu, spor liselerindeki düşük başarı düzeyinin nedenleri üzerine yoğunlaşmaktan ziyade öğrencilerin spor liselerini tercih etmelerinin altında yatan hususları ortaya koymaya çalışmaktadır. Söz konusu çalışmalarda, spor liselerinde düşük başarı düzeyinin elde edilmesinde etkili olan faktörler arasında önemli bir payın, verilen eğitimin kalitesi ile ilgili olduğu görülmektedir. Örneğin Öçalan ve Ergin'in spor lisesi öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, katılımcıların %35,6'sının verilen eğitimin üst düzeyde olmadığı şeklinde bir kanağe sahip oldukları tespit edilmiştir. Aynı çalışmada, daha önce yapılmış çalışmaların elde ettiği bir takım bilgilerden de söz edilmektedir. Spor liselerinde verilen eğitimin yetersiz olduğuna yönelik yapılmış çalışmaların birinde %42,1, başka bir çalışmada ise 44,6 oranında sonuçlar elde edilmiştir (Öçalan ve Ergin, 2019: 183). Araştırmalara katılım sergileyenlerden elde edilen bu tespitler, okulda eğitim-öğretime etki eden eğitmen, idare, okul düzeni ve okul kültürü

gibi okulun iç işleyişi ile ilgili hususlara yönelik gözlemlerden oluşmaktadır.

Yedi ayrı spor lisesi üzerinde yapılan bir araştırmanın 35 öğretmenden elde ettiği verilere göre, bu liselerde daha çok spor tesisi, ekipman ve materyal bakımından spor yapabilme imkanlarının henüz yeteri kadar oluşmadığı yönündedir. Aynı öğretmenlere göre bu okullarda verilen eğitimlerin önündeki en büyük engel ilgisiz öğrencilerin varlığıdır. İkinci ve üçüncü sırada ise ailelerin ilgisizliği ve öğrencilerin disiplinsiz davranışları gelmektedir (Görmez vd., 2016: 426). Özellikle kültür derslerine yönelik öğrencilerin ilgisizliği, akademik başarı göstermelerinin önündeki en büyük engel olduğu söylenebilir.

Bu okul türünün henüz gerçekleştiremediği ve oturtamadığı önemli bir sıkıntı ise, günlük ders programına yönelik düzenlemeler yapılırken spor dersleri ile kültür derslerinin aynı güne sığdırılması sorunudur. Oysaki meslek liselerinde uygulanan programların bir benzeri, bu lise türüne de uygulanabilir ve örneğin spor alanına yönelik dersler iki veya üç güne sığdırılabilir. Çünkü spor alanına yönelik derslerde fiziksel enerjilerini tüketen öğrenciler, daha sonra girdikleri kültür derslerinde genellikle ya yığılıp kalmakta veya kafasını masaya koyup uyumaktadır. Spor kıyafetlerini değiştirmeden kaynaklı geç gelmelerin sonucu oluşan düzensizlikler ise, kültür derslerinin işlenmesi önünde engel teşkil eden başka bir husustur. Bunun yanında, il içinde veya iller arasında yapılan spor müsabakalarının farklı zamanlara denk gelebilmesi veya öğrencinin uzun süre boyunca alanında kampa alınması ders işlemede, ölçme ve değerlendirme yapmada ve bunların sonucunda öğrencilerin akademik başarı elde etmelerinde önemli engeller oluşturmaktadır.

Akademik başarı göstermenin önemli bir ayağını oluşturan sayısal derslere, spor lisesi öğrencilerinin ilgisizliği beraberinde düşük başarı düzeyini getirmektedir. Konuyla ilgili Elazığ'da yapılan bir araştırmada, spor lisesi öğrencilerinin sayısal derslere yönelik tutumları sorgulanmış ve elde edilen sonuçlarda bu derslerin çok zor olduğu, temelleri olmadığı için çaba göstermelerine rağmen anlayamadıkları şeklinde gerekçeler ileri sürdükleri ortaya konulmuştur (Genç vd., 2013: 1175). Esasında ilgisiz kaldıkları dersler sadece sayısal dersler değildir, sözel derslere yönelik de ilgilerinin olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Zira ilgili olmaları durumunda, çok az net ile YKS sınavında başarılı olma imkânları bulunmaktadır. Ancak öğrencilerin daha başından itibaren spor liselerine yerleşmelerini yeterli görme gibi yanlış bir kulvarda ilerlemeleri, başarı gösteremeyişlerini önemli oranda etkilemektedir.

Öte yandan ortaöğretimde sunulan eğitim-öğretim ile spor yapma imkânının kesiştiği bir konumda bulunan spor liselerine yönelik yapılan tercihlerin farklı nedenlere dayandığı, alanda yapılan araştırmalardan ulaşılabilmektedir. Öğrencilerin bu lise türünü seçme nedenleri üzerine yapılan bir araştırma, söz konusu lise türünü seçme nedenlerinin sırayla 'sporu sevmek', 'aktif olarak spor yapmak' ve 'sosyal çevrenin etkisi' olduğunu ortaya koymaktadır. Onları bu okula en az teşvik eden faktör ise, 'ders çalışmayı sevmemeleri' şeklinde sunulan seçenekte görülmektedir (Yıldız vd., 2020: 80). Ancak burada unutulmaması gereken bir husus bulunmaktadır. O da öğrencilerin diğer seçenekler varken, ders çalışmayı sevmemelerine yönelik seçeneği ihmal edecekleri ve değinmek istemeyecekleri gerçeğidir. Buradaki amacın öğrencileri kötülemek olduğu anlamı çıkarılmamalıdır, ancak araştırmalarda ihmal edilme ihtimali bulunan seçeneklerin, tercih edilmesi daha popüler olan seçeneklerle yan yana sorulması, araştırmanın amacına ulaşması önünde engel teşkil etmektedir. Çünkü bu tür okullarda çalışan eğitimciler çok iyi bilirler ki, derslerinde akademik başarısı iyi olmayan, eğitimin diğer alanlarında kendisine bir gelecek göremeyen öğrenciler çoğunluktadır. Zaten bu önemli gerçeği, her yıl üniversiteye yerleşen öğrencilerin hangi oranlarda olduğuna dair tablolardan çıkarmak mümkündür. Yıldız ve diğerlerinin yaptığı çalışmanın sonuçları arasında öğrencilerin ileride 'akademisyen olmak' ile ilgili beklentilerinin çok düşük düzeyde bulunmuş olması, öğrencilerin akademik başarı konusunda, dolaylı olarak kendilerine güvenmediklerini ve uzak bir ihtimal olarak gördüklerini ortaya koyması bakımından anlamlı bulunmaktadır.

Öğrencilerin spor lisesini tercih etme nedenleri üzerinde yapılan başka bir araştırmada, onların en çok spora olan ilgileri ve beden eğitimi öğretmenlerinin yönlendirmeleri nedeniyle spor lisesini tercih ettikleri tespit edilmiştir. Aynı araştırmada öğrencilere '*Diğer alanlarda başarısız olduğu için spor liselerini tercih etme*' seçeneği sunulmuş ve öğrencilerin ağırlıklı olarak bu seçeneğe yönelik '*Kararsızım*' diye yanıt verdikleri tespit edilmiştir (Öçalan vd., 2018: 19). Araştırmalarda öğrenciler spor lisesini, genellikle ilgi ve yeteneği olduğu, bir spor dalında başarı kaydettiği veya sporu sevdiği için tercih ettiği şeklinde ulaşılan bulgular, bu okulların tercih edilmesinde elbette bir gerçeğe işaret etmektedir. Ancak bunun yanında söz konusu öğrencilerin önceki eğitim süreçlerinde önemli bir başarı kaydedemediği ve LGS sınavında yüksek puan alamadığı için öğretmenleri veya yakın çevresi tarafından yönlendirildiklerini de göz ardı etmemek gerekir.

Öğrencilerin bu lise türünü tercih etmelerine etki eden faktörlerin neler olduğu yönünde yapılan araştırmalarda genellikle öğrencilerin sporu sevdikleri için tercih ettiklerine dair bulgular öne çıkmaktadır. Günümüzde artık bir meslek ve geçim kaynağı haline gelen sporun değişik alanlarına yönelik yapılan tercihleri sadece spor sevgisi ile açıklamak ve değerlendirmek yetersizdir. Örnek alınan bir kişinin varlığı, yakın çevrenin yönlendirmesi, kişisel doyum ve beklentiler, para ve diğer kazançlar spor alanını tercih etmede etkili birer faktördür. Aynı şekilde önceki eğitim süreçlerinde derslerde akademik başarı gösterememenin de bir o kadar etkili faktör olduğu düşünülmektedir.

Eğitim alanında yapılan araştırmalar, akademik başarının okulun sahip olduğu özellikler ve yaşam kalitesi, bireyin sahip olduğu yetenek, zekâ, kişilik, öğrenme stili, öz yeterlilik, benlik saygısı, sınav kaygısı, çalışma alışkanlığı ve ailenin sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik nitelikler ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir (Sevilmiş ve Şirin, 2016: 32). Elde edilen bu sonuçlar, okulda akademik başarının elde edilmesinde öğrencinin algıladığı okulun ikliminin de önemli bir belirleyici olduğu yönündedir. Çünkü okul ikliminin olumlu bir çerçevede olması, öğrencilerin belli bir düzen içerisinde gelecekle ilgili amaçlarına yönelik iyimserliği, kararlılığı görmelerine ve bir çaba göstermeleri gerekliliğine sevk etmektedir.

Okul iklimi, en basit haliyle okulda bulunanlar arasında yaşanan ilişkilerin kalitesini ifade eder. Okulda bulunan yöneticilerin, öğretmen ve öğrencilerin birbirleriyle ilişkilerini konu edinen ve eğitimle birlikte öğretimsel boyutları bulunan bir kavramdır. Okuldaki eğitim ve öğretimin olumlu yönde gelişme kaydetmesi okul iklimini pozitif etkilemekte ve sonucunda ‘mutlu okul’un oluşumunu sağlamaktadır. Bu aşamalar, zaman içinde okulda bir ‘okul kültürü’nün oluşmasına, okuldaki öğrencilerin farklı alanlarda başarı kaydetmesi durumunda ise okulun ‘etkili okul’ olarak tanımlanmasına da katkı yapmaktadır (Kargın Göktaş ve Şentürk, 2019: 79). Öğrencilerin sahip olduğu akademik başarı düzeyinin düşük olması durumunda bile, okulun sahip olduğu olumlu iklimin etkisiyle öğrenciler kendilerini sorgulamaya tabi tutabilmekte, isterlerse yapabileceklerine yönelik kendilerini inandırabilmektedirler.

Esasen okul iklimi kavramı, okulların olumlu ve olumsuz yönlerine vurgu yapmak üzere kullanılmaktadır. Okuldaki iletişim kanallarının sosyal ve akademik gelişime açık olması, ilgili ve dayanışma içinde olunması okul ikliminde olumlu yönler iken; iletişim bozukluğu yaşama, düşmanca tavırlar sergileme, keyfi kararlar alma, ihtiyaçları dikkate almama ve değişime direnme gibi davranışlar da

olumsuz yönleri oluşturmaktadır. Olumsuz okul iklimine sahip okullarda disiplin problemlerinin düzeyi yüksek ve öğrencilerin akademik başarılarının düşük olduğu, yapılan bazı araştırmalarda ortaya konulmuştur. Spor okulları üzerinde yakın dönemlerde (2016) yapılan bir çalışmada, bu okul türünde okuyan öğrencilerin okullarında olumsuz yönde bir iklimi algıladıkları sonucuna varılmıştır (Kargın Göktaş ve Şentürk, 2019: 80). Dolayısıyla okul ikliminin olumlu bir çerçevede seyretmesi, öğrencilerin hem kendi sportif alanlarında, hem akademik başarı konusunda, hem de okula karşı duyulan aidiyet durumlarında pozitif etki yapmaktadır.

Genel olarak bakıldığında, bireyin herhangi bir nesne veya kişiye yönelik tutumu olumsuz olduğunda, söz konusu nesne veya kişiden uzaklaşma, ona karşı ilgisiz kalma ve onu eleştirme, hatta o nesne veya kişiye zarar verme eğiliminde olacaktır. Aksini iddia etmek te mümkündür. Yani bireyin bir nesne veya kişiye yönelik tutumu olumlu ise, bu nesne veya kişiye yakınlık duymaya, ona yaklaşmaya, yardım etmeye, ona karşı olumlu davranış göstermeye eğilimli olacaktır (Kargın Göktaş ve Şentürk, 2019: 80). Buradan hareketle, özelde spor lisesi öğrencilerinin, genelde bütün öğrencilerin okula yönelik algı ve tutumlarında meydana gelecek bir olumsuzluğun onları okuldan uzaklaşmaya, okuldaki kişi veya nesnelere zarar vermeye neden olacağı; olumlu bir algıya sahip olmaları durumunda ise onların okul kurallarına bağlı olacağı, okul kültürüne katkı yapacağı, akademik ve sportif başarılarının artacağı söylenebilir. Bu bakımdan okula karşı tatminsizlik yaşama ve kendisini okula ait hissetmeme ile söz konusu öğrencilerin davranışsal problemler ve düşük başarı düzeyi göstermeleri birbirleriyle doğrudan ilişkilidir (Filiz ve Demirhan, 2018: 148). Bu tür sorunlar zaman içerisinde okula karşı yabancılaşma sonucunu doğurmaktadır.

Bireyin herhangi bir alanda başarı göstermesi, onun, ilgili alanın gerektirdiği sermaye türüne sahip olmasını gerektirir. Sporunun da kendi alanında başarılı olması, onun 'spor sermayesi'ne sahip olmasını zorunlu kılar. Rowe'a göre 'spor sermayesi', insanların spora katılımını belirleyen sosyal, psikolojik ve fiziksel faktörlerden oluşan sermaye türüdür (Sivri ve Özbek, 2019:161). Geniş anlamda bireyi spor yapmaya yönelten ve zamanla spor yapmasını sağlayan etkenler, onu destekleyen ve motive eden nitelikler ve yeterlilikler stokudur. Alınan eğitim, aile, öğretmen, arkadaş akran, antrenör, takım lideri gibi sosyal ve kültürel faktörler bireyin spor sermayesinin düzeyini belirlemede etkilidir. Sportif etkinlikler, sporla ilgilenen ancak okul kültürüne pek uyum sağlamayan öğrenciler için bilgilenme ve görgü sahibi olmada sosyal destek niteliğindedir. Dolayısıyla spor sermayesi yüksek

durumda olan öğrencilerin genellikle ders ve sportif başarı düzeylerinin de yüksek olduğu söylenebilir.

Spor liselerine devam eden öğrencilerin, buldukları sınıfın düzeyine göre algıları da sürekli değişebilmektedir. İlk yılda diğer okul türleri ile aynı program uygulandığı için kültür dersleriyle daha yoğun karşılaşmakta ve öğrenciler okula karşı daha istekli olabilmektedirler. Okula yeni başlayanların 12.sınıf öğrencilerine göre daha idealist oldukları dahi saptanmıştır (Filiz ve Demirhan, 2018: 148). Alan derslerinin yoğunluklu olarak işlendiği 10.sınıfta öğrenciler, alan derslerine fazlasıyla ilgi gösterirken, kültür derslerine yönelik ilgisiz kalmaktadırlar. Alan ve kültür dersi yoğunluğunun neredeyse eşit olduğu 11.sınıfta öğrenciler, yükseköğrenim görmeleri için girmeleri gereken sınava yönelik hazırlanmayı ekseriyette sonraki seneye bırakmaktadırlar. YKS sınavına hazırlık, genellikle 12.sınıfta yapılmaktadır. Sınav yılı olarak bilinen bu dönemde öğrenciler çoğunlukla temelleri olmadığı için yakınmakta ve ancak bir yıl hazırlık yaparak sınavı geçebilme yönünde kendilerince bir inanç geliştirmektedirler. Geliştirilen bu kanının altında, önemli bir gerçeğin yattığı düşünülmektedir. O da başarı elde etmeleri için yeteri kadar bir kültürel sermayeye sahip olmadıkları gerçeğidir. Başka bir ifade ile ailelerinin eğitim ve kültür düzeyi, ebeveynlerinin eğitim seviyesi, ikamet ettikleri mahalleler, fiziksel ve sosyal çevreleri gibi kültürel sermayeyi oluşturan bazı hususların yeteri düzeyde olmadığıdır. Zira çoğu öğrencinin okula başladığında dezavantajlı koşullarda olduğu, öğrenim görmek için yeterli donanımına sahip olmadığı, ebeveyn desteğinden yoksun olduğu bir gerçektir.

Spor liselerine yönelen öğrencilerin cinsiyet durumları, toplumsal yapının sosyokültürel şartlarından dolayı başarı elde etmelerinde etkili faktörlerden biridir. Sporcu öğrencilerin psikososyal gelişimi alanında yapılan çalışmalara göre, ortaöğretim düzeyindeki okulların üst sınıflarında öğrenim gören kız sporcu öğrenciler, erkek sporcu öğrencilere göre akademik gelişim ile daha çok ilgilidirler. Buna mukabil erkek sporcu öğrenciler, spor alanında gösterilen başarıları daha fazla önemsemektedirler (Filiz ve Demirhan, 2018: 147). Toplumsal yapının belirginleştirdiği bir takım cinsiyet eşitsizliklerinden dolayı kız çocuklarının, eğitimin neredeyse her alanında daha fazla ön plana çıkma talebinde olduğu son zamanların önemli bir gerçeğidir. Spor liselerinde okuyan öğrencilerin de ancak akademik başarı göstermeleri durumunda yükseköğrenime devam edecekleri yönündeki bilinci ve isteği, kız çocuklarının daha fazla taşıdığını söylemek mümkündür.

Sadece spor liselerinde değil, spor fakültesi öğrencilerinin akademik yönden odaklanma problemleri yaşadıkları yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. 2018'de yapılan bir araştırmada, lisans eğitimi alan sporcu öğrencilerin akademik kontrol odağı ile ilgili sınıf düzeyleri yükseldikçe içsel odaklanma puanlarının düşüş kaydettiği saptanmıştır. Başka bir ifadeyle öğrencilerin, sahip oldukları iç disiplin ve kontrolden ziyade, kendilerinin dışında gelişen şartların başarı kaydetmelerinde belirleyici olduğunu kabul ettikleri sonucu elde edilmiştir. Lisans eğitimine yeni başlayan birinci sınıf öğrencilerinin dördüncü sınıf öğrencilerine göre iç disiplin ve kontrol odağına dair puanlara daha fazla sahip olmaları, mezun olma eşliğine gelen ve sınava girecek olan öğrencilerde akademik başarı gösterememe ihtimaline yönelik bir tedirginlik oluşturduğunu göstermektedir (Namlı vd., 2018: 7). Lisans öğrencilerinin bu durumu, bir taraftan eğitim sisteminin açmazlarına bir işaret iken, diğer taraftan da sporcu öğrencilerde sahip olmaları gereken iç disiplin ve kontrol yeteneğinin fazla gelişme göstermediğine de işaretir.

Kültürel Sermaye İle Spor Liselerinin Akademik Başarı İlişkisi

Bourdieu'nün kültürel sermaye ile akademik başarı arasında güçlü bir ilişkinin var olduğu şeklindeki iddiası, belki de en çok spor liselerindeki öğrencilerin ortaya koyduğu düşük akademik başarı düzeyi ile onların sahip olduğu kültürel sermayeleri arasındaki ilişkide ortaya çıktığı söylenebilir. Kültürel sermayeyi ve ilişkili kavramları spor liselerinin gösterdiği başarı düzeyi doğrultusunda ele alacak olursak; *eylem*, spor liselerinde okuyan öğrencilerin akademik başarılarını ifade ederken, öğrencinin okula başladığında mensubu olduğu toplumsal sınıfın sahip olduğu alışkanlıklar ve öngördüğü donanım ile yeterlilik düzeyi onun *habitusunu*, diğer öğrencilerle sınıfta ve salon derslerinde başarı için verdiği eğitim mücadelesi onun *alanını* oluşturur. Öğrenciler sınıf ve salon gibi mekânlarda *eğitim* ve *spor alanı*nda mücadele içerisindedirler. Sahip oldukları beşeri ve kültürel sermayelerini konuştururlar. Öğrencinin alanda mücadele yapmak için sahip olduğu farklı sermaye düzeyleri yeterli gelmediğinde, alanda mücadele verme imkânı ortadan kalkar ve beklenen başarı düzeyi sağlanmamış olur.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, kültürel sermaye kavramı eğitim ile yakından ilişkili ve onun sayesinde kazanılan bir olgudur. Gerek aile içinden, gerekse eğitim kurumlarından edinilen bilgi ve görgü ile sağlanan sermaye türüdür. Esasen Bourdieu, kültürel sermayeden söz ederken onun eğitim ile olan ilişkisine ve eğitim

yoluyla ortaya çıkan eşitsizliklere ve bu eşitliklerin toplumsal sınıfları nasıl yeniden ürettiğine dikkat çekmektedir. Dolayısıyla kültürel sermayenin rolü en çok eğitim alanında karşımıza çıkmakta, farklı sınıflara mensup çocukların eğitim sistemi içerisindeki konumlarının nasıl belirgin hale getirdiğini gözler önüne sermektedir. Hatta ona göre, okulda elde edilen başarı düzeyini belirlemede öğrencinin aileden aldığı kültürel sermayenin türü ve miktarı onun sahip olduğu bireysel yetenekten daha fazla etkilidir (Cansız vd., 2018: 130). Bu yüzden ailenin kültürel sermayeden yoksunluk derecesi ile öğrencinin gösterdiği akademik başarı düzeyi birbirleriyle yakından ilişkilidir.

Sadece Türkiye’de değil, dünyanın her tarafında toplumsal yapıda bir takım göstergelerin altında bulunan aile çocuklarının eğitimde başarı göstermediği yönünde bulgular söz konusudur. Örneğin Amerika’da yapılan çalışmalarda, sosyoekonomik faktörlerden kaynaklı yoksunlukların, öğrencilerin akademik başarı gibi bilişsel skorları üzerinde doğrudan etkili olduğu tespit edilmiştir (Yaşar, 2016: 204). Bu yüzden alt toplumsal sınıflara mensup aile çocuklarının eğitim kurumlarında akademik başarı sergileyememesi, kabul edilmesi gereken bir olgu olarak karşımızda durmaktadır.

Bourdieu’nün temel iddiasına bir kez daha bakmak gerekirse; ona göre eğitim sistemi toplumsal sınıfın üst tabakasında bulunanların sahip oldukları bilgi ve değerleri içerdiğinden, üst ve bazı orta sınıfta bulunan aile çocuklarının daha okula başlamadan önce ailelerinden edindikleri pratikler sayesinde eğitimde başarılı olabilmektedirler. Başarı getiren bu pratiklerden yoksun olan alt kültüre mensup çocukların böyle bir eğitim sisteminde başarılı olması güçtür (Omurtak, 2019: 14). Bu yönden bakıldığında, spor liselerinin akademik başarı düzeyinin düşük olmasının, bu liseleri tercih eden öğrencilerin ve ailelerinin akademik başarıyı sağlayacak kültürel sermayeden yoksun olmalarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülecektir. Her şeyden önce öğrencilerin aile özellikleri, anne-babalarının eğitim durumları, kendisinden büyük kardeşlerin eğitim düzeyleri, kardeş sayısı, yaşanılan çevre, akrabalık ilişkileri ve ailenin gelir düzeyi gibi sosyokültürel ve sosyoekonomik faktörler, öğrencilerin akademik başarı göstermelerinde etkilidir.

Akademik başarı, eğitim-öğretim yılı boyunca öğrencilerin derslerde gösterdikleri performanslarının sınavlarda aldıkları notlar ile somut hale getirilerek ortaya konulmasıdır. Öğrencilerin ortaokul düzeyinde gösterdikleri akademik başarı düzeyi, onların hem lise eğitim sürecini hem de bir yükseköğrenim kurumuna girmelerini etkilemektedir. Araştırmalar, liseye geçiş sınavı olan TEOG’ta (LGS) ortaya konulan başarı düzeyi ile üniversiteye giriş sınavı olan YKS’de

sergilenen başarı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Yani ortaokul düzeyinde derslerde başarı sergileyen öğrenciler, sahip oldukları kültürel sermayeleri sayesinde lise düzeyinde de başarılı olabilmektedirler. Aynı şekilde ortaokuldan hemen sonra yapılan TEOG sınavında puanı yüksek olan öğrencilerin lise döneminde alan dışı derslerden de daha başarılı oldukları saptanmıştır (Çakır vd., 2019: 135-142). Buna karşılık yetenek puanı yüksek olan öğrenciler ise, sportif başarıların elde edilmesinin daha önemli olduğu algısına sahip oldukları için, genellikle alan derslerine önem vermektedirler.

Spor lisesindeki düşük akademik başarı düzeyi, aynı zamanda eğitim sisteminde bulunan eşitsizliklerin bir yansıması şeklinde de görülebilir. Kültürel sermaye gibi ekonomik sermaye de eşitlikçi olamayan bir eğitim sistemin oluşmasında önemli bir faktördür. Yeterli kültürel sermayeye sahip olmadığı halde ailenin sahip olduğu ekonomik imkânları kullanarak çocuğuna öğretmen tutma, onu kursa ve özel okullara gönderme yoluyla eğitimsel açığını kapatma girişimleri yadsınmaz. Özellikle toplumsal sınıfların daha çok üst ve kısmen de orta katmanında bulunan ailelerin eğilimli olduğu özel okullar, birçok yönden devlet okullarını geride bırakmaktadır. Örneğin hem akademik hem de ders dışı etkinliklerde 'yarışma' ve 'başarı' gibi değerler, devlet okullarından ziyade özel okullarda daha fazla bulunmaktadır. Okul kültürünün bir parçası olarak yarışmanın amacı, çocuklar arasında başarı ve en iyi olma güdüsünü arttırmaktır. İleriki yaşamlarında yıldız olabilecekleri meslekleri seçmeye, düşük profilde kalabilecekleri mesleklerden ise uzak durmaya özendirilen özel okul öğrencileri, bu amaçlarına ulaşabilmeleri için kendileri sürekli canlı tutulmaktadır. Farklı toplumsal sınıflardan gelen öğrencilerin devam ettiği devlet okullarında ise meslek seçimlerine yönelik tercihlerde, genellikle toplumun algısına göre önem kazanan meslekler ve bu mesleklerin maddi getirisi dikkate alınarak öneri yapılmaktadır (Yanıklar, 2010: 135). Bu doğrultudan bakıldığında, ailenin sahip olduğu kültürel sermayenin etkisinin, çocuklarının akademik başarısı üzerinde belirgin olarak hissedildiği eğitim alanının daha çok devlet okulları olduğu söylenebilir.

Ortaöğretim düzeyinde bulunan öğrencilerin aileleri, çocuklarına kendilerinin sahip oldukları olanaklardan daha iyisini elde etmeleri için çocuklarına eğitim imkânı sağlamaya çalışırlar. Düşük eğitim seviyesine sahip aileler ise, düşük düzeyde bulunan kültürel ve diğer sermayeleri yüzünden, çocuklarının sadece yaşamlarını sağlayabilecekleri bir iş imkânına sahip olmaları için okula gönderirler (Omurtak, 2019: 76). Ailelerin bu yönlendirme yaklaşımları, ait

oldukları toplumsal sınıflarının sahip olduğu *habitus*larından kaynaklanmaktadır. Çünkü *habitus*ları bu bilgilerle donanmış haldedir ve bu durum, toplumsal sınıflarının sahip olduğu alışkanlıkların bir gereği, kültürel sermayelerinin ise bir yansımasıdır.

Ailenin sahip olduğu sermaye türlerinin belirgin şekilde öne çıktığı toplumsal sınıfların ve kategorilerin eğitim alanında ne denli etkili olduğunu en iyi açıklayan hususlar, TÜİK'ten elde edilen verilerdir. Kurumun 2007 verilerine göre, toplumsal sınıfın alt tabakasını oluşturan yoksul kesimin, okuryazar olmayanlar içerisindeki oranı %45 düzeyinde iken, bu kesimin yükseköğretim mezunları içerisindeki oranı %1,33 düzeyindedir (Yaşar, 2016: 207). Bourdieu, yükseköğrenime erişim şansına sahip kesimlerin oranlarından ve bunların eğitim sürecindeki durumlarından söz ederken benzer bir saptamadan söz etmektedir. Zira yükseköğrenime öğrenci gönderen kesimler (sınıflar) içinde en az pay emekçi kesime (işçi sınıfına) aittir. O, babası tarım işçisi olan erkek çocukların okuma şanslarının sadece %1 olduğunu, alt ve orta sınıflardan gelen çocukların yükseköğretimde bazı bölümlere özellikle itildiğini belirtir. Aynı zamanda kendi yaş grubuna göre bu çocukların gecikme, sınıf tekrarı veya uzatmaya kaldığına, kısaca oluşturulan koşulların en yoksun sınıflar için adeta kayıtsız ve şartsız bir elenme olduğuna dikkat çeker (Bourdieu ve Passeron, 2014: 16). Dolayısıyla bu oranlar, toplumsal sınıfların kendilerini nasıl yeniden ürettiği bağlamında, alt toplumsal sınıfa ait bir sonraki kuşağın toplumsal konumunun ne olacağı hakkında ipuçları da barındırmaktadır.

Sosyokültürel ve sosyoekonomik yönden düşük düzeyde bulunan ailelerden gelen akademik başarı düzeyi düşük öğrencilerin okulda ekseriyette disiplinsiz davranışlar sergilediği sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu çocukların gösterdiği başarısızlıklarla birlikte otaya çıkan disiplinsiz davranışlarının kaynağında, alt tabakadaki insanların üst ve orta tabakadakilere karşı bir başkaldırı anlamını taşıdığı da söylenebilir (Yaşar, 2016: 210). Çünkü birey için 'olduğu gibi kabul edilme' yönündeki beklentilerin karşılanmadığı, sahip olduğu koşulların dışındaki koşullara zorlandığı bir ortam, bireyin bunu tepkiyle karşılmasına yol açar. Başka bir ifadeyle, kendi çevresinin sahip olduğu değerlerin dışında bir zorlanma beraberinde tepkisel bir yaklaşımı sergilemeye neden olur.

Öğrenilmiş çaresizlik sendromu, okula başladığı ilk dönemlerden itibaren derslerden yeteri kadar temel bilgileri alamayan çocukların daha sonra derslerde oluşan açığı kapatamayacaklarına yönelik bir algı olarak, içselleştirdikleri bir kabullenmedir (Yaşar, 2016: 218). Temelinde daha çok düşük motivasyon, yetersiz dil ve zeka

gelişimi ile yaşanan olumsuz olaylar yatmaktadır. Bu kabullenmenin en çok, bir alanda yeteneği olduğu halde akademik yönden sıkıntı yaşayan öğrencileri olumsuz etkilediği söylenebilir. Genellikle bu sendromu yaşayan çocuklar, kendilerine güvenmedikleri için ya okulu bırakmakta veya ilk engelle karşılaştıklarında hedeflerinden vazgeçmektedirler.

Spor liselerine yönelen öğrencilerin önemli bir kısmının alt gelir grubunda bulunan ailelerden geldikleri yönündeki bilgi ve bulgulara literatürden ulaşmak mümkündür. Bunun yanında, ortaöğretimin bu okul türünde iki yıl gibi bir süre boyunca edinilen gözlemlerin sonucu olarak, bu yönde bulgularla çokça karşılaşıldığı söylenebilir. Okul müdürünün konuyla ilgi değerlendirmesine bakıldığında, okula devam eden öğrencilerin neredeyse tamamının, sosyoekonomik ve sosyokültürel olarak toplumun alt gelir grubunu oluşturan ailelerden geldiğini doğrular niteliktedir. *“Öğrencilerimizin hemen hepsi Van’ın kenar mahallelerinde ikamet ederler, aileleri kendileri ile pek ilgili değil, çoğu velimizi sadece öğrenciyi kayıt ederken görebiliyoruz. Bazı öğrencilerin, öğretmenleri getirip kaydettiği için, velilerini hiç göremiyoruz bile.... Ekonomik olarak da iyi olmadıklarını söyleyebilirim. Zaten hepsi taşınmalı şekilde okula gelirler. Harçlıksız gelen çoğu öğrencimiz var. Sportif yarışmalarda başarılı öğrencilerimize genellikle biz destek oluyoruz...”*⁵. Bunun yanında yükseköğrenimini spor bölümlerinde sürdüren öğrencilerin üzerinde yapılan bir araştırmada, öğrencilerin çoğunluğunun sosyokültürel ve sosyoekonomik yönlerden alt tabakada bulunan ailelere mensup oldukları saptanmıştır (Tunçel ve Saracaloğlu, 1999: 75). Dolayısıyla spor liselerine devam eden öğrencilerin ekseriyetinin alt toplum tabakasına mensup ve akademik başarı düzeylerinin düşük olması, onların (ailelerinin) sahip olduğu kültürel sermaye ile doğrudan ilişkilidir.

Kültürel sermayenin kazanılmasında ve dolayısıyla akademik başarının elde edilmesinde en etkili yollardan biri, kitap okuma pratiğidir. Spor liselerine yönelen çocukların büyük çoğunluğunun kitap okuma alışkanlığının olmadığı söylenebilir. *‘Kitap okumayı sevmiyorum, zaten kitap okumayı sevmediğim için bu okulu tercih ettim’*⁶ şeklinde, sınıf ortamında açıkça ifade eden öğrenciye arkadaşlarının ona onaylayıcı yaklaşımları, durumu özetler mahiyettedir. Kimi öğrencilerin okuma ve yazma konusunda sorun yaşadıklarına da zaman zaman müşahede edilmiştir.

⁵ 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı, Van Spor Lisesi, Okul Müdürü

⁶ 2019-2020 Eğitim Öğretim Yılı, Van Spor Lisesi 11/A Sınıfı Öğrencisi

Bourdieu'nün kültürel sermayenin bir sonucu olarak eğitimin toplumsal sınıflaşmayı doğurduğu, var olan sınıfsal yapıyı yeniden ürettiği, sınıfsal yapıların da eğitim sistemine yön verdiği şeklindeki yaklaşımı, spor liselerinde okuyan öğrencilerin akademik yönden başarılı olamadıkları için sonrasında dâhil oldukları yaşam döngüsünde karşılık bulmaktadır. Çünkü spor liselerinden mezun olan çocukların çoğunluğu, istisnalar hariç, yaşamında sahip olduğu düşük kültürel düzeyle yetinecek ve ait olduğu sınıfsal yapının gereklerini yerine getirecek ve eğitim sisteminin kendilerine yaşattığı sonuçları ömürleri boyunca hissedeceklerdir. Dolayısıyla alt sınıfa mensup çocukların eğitim sayesinde dikey sosyal hareketlilik gibi bir olanaktan yoksun olması/bırakılması, başarı gösterip daha iyi imkânlara kavuşamaması, onların tekrar ait oldukları toplumsal sınıfa dönmelerine ve “kültürel sermaye yoksunluğu ile eğitimde başarısız olma” döngüsünün devam etmesine yol açmaktadır.

Sonuç

Kültürel sermaye ile eğitim sistemi, toplumsal yaşamda birbirlerini beslemekte ve biçimlendirmekte, aynı zamanda farklı toplumsal sınıfların kendi konumlarını devam ettirmelerine ve kendilerini yeniden üretmelerine katkı yapmaktadır. Sosyokültürel ve sosyoekonomik düzeyi düşük olan ve toplumun alt tabakasını oluşturan aile çocukları, birçok yönden olduğu gibi eğitim alanında da bir takım dezavantajlara sahip oldukları için akademik yönden başarı gösterememektedirler. Spor liselerine yönelen öğrencilerin çoğunluğunu, kültürel sermaye bakımından düşük düzeyde bulunan toplumun alt sınıfını teşkil eden aile çocukları oluşturmaktadır. Spor liselerinin başarı düzeyiyle ilgili literatürden elde edilen bulgulara ve edinilen gözlemlere dayalı olarak (öğrencilerin aldığı eğitime yönelik ailelerin ilgisizliği, disiplinsiz davranışlar vb.), öğrencilerin akademik yönden başarılı olamamalarının sebebinin, daha çok ailelerin sahip olduğu kültürel sermaye düzeyinin düşüklüğü olduğu söylenebilir. Bunun yanında akademik bir başarı kriterinden çok yeteneğin ön planda olduğu bir düzenleme ile bu okullarda gerçekleşen öğrenci alımı, akademik başarının düşük düzeyde kalmasıyla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca bu okul türünün fazla bir geçmişe sahip olmaması (dolayısıyla henüz belli bir okul kültürünün oluşmamış olması), okul iklimi ve işleyişi ile ilgili eksiklikler öğrencilerin akademik yönden başarılı olmalarını olumsuz etkilemektedir.

Sonuç olarak, daha çok toplumsal sınıfların alt kategorisinde bulunan aile çocuklarının yoğunluklu olarak yöneldiği spor liselerine devam eden öğrencilerin eğitim süreçleri hakkındaki politikalar gözden

geçirilmedikçe, çocukların akademik başarı anlamında önündeki engelleri aşmaları, yükseköğrenime devam etmeleri ve alanlarında diplomalı bir meslek sahibi olmaları gibi bir iddiayı daha baştan kaybetmek demektir. Kaybedilen ise, toplumsal olarak kalkınma ve iyi bir yaşam kalitesine sahip olma beklentisi, beşeri sermaye anlamında çocukların geleceği, özlemleri ve hayalleri olacaktır.

Bu sonuçlardan hareketle, öncelikle kültürel sermaye yönünden yoksun olan ailelere pozitif bir ayrımcılığın tanınması, sosyal devlet anlayışına ve eğitimde eşitlik ilkesine uygun şekilde diğer toplumsal kategorilerdeki öğrencilerle farkı ortadan kaldıracak telafi edici bir tutum ile yaklaşılması ve politikalar geliştirilmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. İkinci olarak, spor liselerine yönelen çocukların geleceğe yönelik hedeflerine ulaşabilmeleri için bu okula girme dönemlerinde akademik başarı kriterinin daha fazla etkili olacağı düzenlemeler yapılması veya yükseköğrenime girme döneminde alanında başarılı öğrencilere destek olunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Üçüncüsü, bu okul türüne yönelik yükseköğrenime devam etme ve spor salonlarında veya kulüplerde staj yapma ve sonrasında iş imkânı elde etme yönünde düzenlemelerin yapılması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Bourdieu, P. (1983). The Field of Cultural Production, Or: The Economic World Reversed. *Poetics I*, 311-356, Sorth-Holland. Erişim: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/0304422X83900128>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction, A Social Critique of Judgement of Taste*. Nice, R. (Trans.). Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). *Sermaye Biçimleri*. Şahin, M. M. (Çev.). Erişim: https://www.academia.edu/30720473/Pierre_Bourdieu_-_Sermaye_Bi%C3%A7imleri_1986
- Bourdieu, P. (2014). Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar. Ökten, N. (Çev.). *Cogito*, (76), 192-204.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J. C. (2014). *Varisler, Öğrenciler ve Kültür*. Ünsaldı, L., Sümer, A. (Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, P. ve Passeron, J. C. (2015). *Yeniden Üretim, Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri*. Sümer, A., Ünsaldı, L., Akkaya Ö. (Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.

- Cansız, M., Özbaylanlı, B. ve Çolakoğlu, M. H. (2018). Türkiye’de Kültürel Sermayenin Öğrenim Başarısı Üzerine Etkisi. *Journal of Economy Culture and Society*, 58, 127-152.
- Cengiz, R. ve Taşmektepligil, M. Y. (2016). Spor Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme: Spor Merkezleri (Samsun Örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, (56).
- Çakır, F., Dalkıran, O. ve Aslan, C. S. (2019). Spor Lisesi Öğrencilerinin Öğrenim Süreci ve Akademik Başarı İlişkilerinin İncelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 132-145.
- Demir, S. A. (2011). Aile ve Sosyal Sermaye İlişkisi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (4), 897-915.
- Demirhan, G. (2003). Kültür, Eğitim, Felsefe ve Spor Eğitimi İlişkisi. *Spor Bilimleri Dergisi, (Hacettepe J. Of Sports Sciences)*, 14 (2), 92-103.
- Dilben, F. (2019). Sınıfsal Karşılaşmaları Kültürel Sermayeler Üzerinden Okumak: Ankara, Kurtuluş İkinci El Eşya Satıcıları. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 569-593.
- Dursun, O. (2018). Toplum Pierre Bourdieu İle Düşünmek. *Global Media Journal*, 8 (16).
- Filiz, B. ve Demirhan, G. (2018). Akademik ve Spor Başarı Motivasyonu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Spormetre*, 16(2), 138-152.
- Genç, E., Batmaz, H. Ç., Coşkun, Z., Pala, R., Çınar, V. ve Biçer, S. Y. (2013). Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi, Spor Bölümü Öğrencilerinin Sayısal Derslere Karşı Tutumları (Elazığ Örneği). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 1163-1177.
- Görmez, G., Koçak, M. S. ve Hürmeriç Altunsöz, I. (2016). Perceived Opinions Of The Sports High School Students, Teachers And Managers Towards The Sports High Schools in Turkey. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(3), 416-427.
- Huang, X. (2019). Understanding Bourdieu - Cultural Capital and Habitus. *Review of European Studies*, 11, No: 3.
- Kargın Göktaş, N. ve Şentürk, H. E. (2019). Spor Lisesi Öğrencilerinin Okul İklimi Algıları İle Spora Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki. *Spormetre*, 17(3), 78-92.
- Kurtipek, S. ve Çolakoğlu, T. (2014). Examination Of Personality Characteristic Of Students At High Schools Giving Sports

- Education. *Nigde University Journal of Physical Education And Sport Sciences*, 8, No: 1.
- Namlı, S., Tekkurşun Demir, G. ve Cicioğlu, H. İ. (2018). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Akademik Odaklanma Düzeyleri. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4).
- Omurtak, G. (2019). *Eğitim-Öğretim Sistemine Bourdieu'cu Bakış: Lise Öğrencilerinin Sınava Hazırlık Sürecinde Ailelerin Meslek Seçimlerindeki Rolü: İstanbul Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öçalan, M., Boyalı, E. ve Ergin, M. (2018). Öğrencilerin Spor Liselerine Yönelme ve Tercih Nedenlerinin Belirlenerek Seçili Değişkenler Açısından Karşılaştırılması. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 3(3), 10-21.
- Öçalan, M. ve Ergin, M. (2019). Spor Liselerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Tercih ve Beklenti Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 13(2).
- Özgan, H. ve Karataşoğlu D. (2016). Öğretmenlerin Kültürel Sermayeye İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 4 (2).
- Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde 'Habitus', 'Sermaye' ve 'Alan' Üzerine. *Liberal Düşünce*, Yıl 16, (61-62), 121-141.
- Resmi Gazete. (2020). Erişim: Web:<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090616-7.htm>
- Serd Hunyadvarı, F. (2019). *Bir Eğitim Sosyoloğu Olarak Bourdieu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Sevilmiş, A. ve Şirin, E. F. (2016). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinde Akademik Başarı: Üniversite Yaşam Kalitesi, Akademik Güdülenme ve Akademik Özyeterliğin Rolü. *Ankara Üniv. Spor Bilimleri Fak. Dergisi*, 14(1), 31-44.
- Sivri, S. ve Özbek, O. (2019). Sosyal Sermayeden Sportif Sermayeye. *Sportmetre*, 17 (1), 156-166.
- Tunçel, Z. ve Saracaloğlu, A. S. (1999). Spor Yüksekokulları Öğrencilerinin Başarılarını Etkileyen Faktörler. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD)*, 4(1), 63-76.

- Yanıklar, C. (2011). Kültürel Sermaye, Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bourdieu'nün Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış. *Sosyoloji Dergisi*, (22).
- Yaşar, M. R. (2016). Yoksulluk, Akademik Başarı ve Kültürel Sermaye İlişkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 202-237.
- Yıldız, R., Koçak Çalık, V. ve Özdurak Sıngın, R. H. (2020). Öğrencilerin Spor Liselerini Seçme Nedenleri ve Beklentilerinin İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(1), 72-83.
- Yüksel, M. (2019). Pierre Bourdieu ve Spor Sosyolojisine Katkıları. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(3), 495-515. Erişim: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i3.2212>.

